Vol 1 Issue 10 April 2012

ISSN No :2231-5063

International Multidisciplinary Research Journal

Golden Research Thoughts

Chief Editor
Dr.Tukaram Narayan Shinde

Publisher
Mrs.Laxmi Ashok Yakkaldevi

Associate Editor
Dr.Rajani Dalvi

Honorary
Mr.Ashok Yakkaldevi

Welcome to GRT

RNI MAHMUL/2011/38595 **ISSN No.2231-5063**

Golden Research Thoughts Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial board.Readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

Regional Editor

Manichander Thammishetty
Ph.d Research Scholar, Faculty of Education IASE, Osmania University, Hyderabad

International Advisory Board

Kamani Perera
Regional Center For Strategic Studies, Sri Lanka

Janaki Sinnasamy
Librarian, University of Malaya

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

Titus PopPhD, Partium Christian University, Oradea,Romania

Mohammad Hailat
Dept. of Mathematical Sciences, University of South Carolina Aiken

Abdullah Sabbagh
Engineering Studies, Sydney

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Fabricio Moraes de Almeida
Federal University of Rondonia, Brazil

George - Calin SERITAN
Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences Al. I. Cuza University, Iasi

Hasan Baktir
English Language and Literature Department, Kayseri

Ghayoor Abbas Chotana
Dept of Chemistry, Lahore University of Management Sciences[PK]

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Ilie Pintea,
Spiru Haret University, Romania

Xiaohua Yang
PhD, USA

......More

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade
ASP College Devrukh,Ratnagiri,MS India

R. R. Patil
Head Geology Department Solapur University,Solapur

Rama Bhosale
Prin. and Jt. Director Higher Education, Panvel

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji University,Kolhapur

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai

Chakane Sanjay Dnyaneshwar
Arts, Science & Commerce College, Indapur, Pune

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary,Play India Play,Meerut(U.P.)

Iresh Swami
Ex - VC. Solapur University, Solapur

N.S. Dhaygude
Ex. Prin. Dayanand College, Solapur

Narendra Kadu
Jt. Director Higher Education, Pune

K. M. Bhandarkar
Praful Patel College of Education, Gondia

Sonal Singh
Vikram University, Ujjain

G. P. Patankar
S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka

Maj. S. Bakhtiar Choudhary
Director,Hyderabad AP India.

S.Parvathi Devi
Ph.D.-University of Allahabad

Sonal Singh,
Vikram University, Ujjain

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur

R. R. Yalikar
Director Managment Institute, Solapur

Umesh Rajderkar
Head Humanities & Social Science YCMOU,Nashik

S. R. Pandya
Head Education Dept. Mumbai University, Mumbai

Alka Darshan Shrivastava
Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar

Rahul Shriram Sudke
Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore

S.KANNAN
Annamalai University,TN

Satish Kumar Kalhotra
Maulana Azad National Urdu University

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.aygrt.isrj.org

ISSN No-2231-5063 Vol.1,Issue.X/April 2012pp.1-4

Research Paper

ताम्रपटाची लिपी, भाषा, विषय आणि स्वरुप – एक ऐतिहासिक अभ्यास

गौतम जी. सोनवणे
इतिहास विभाग ,
सोनुभाऊ बसवंत कला व वाणिज्य महाविद्यालय, शहापूर.
(मुंबई विद्यापीठ)

सार

प्रस्तूत लेखामध्ये ताम्रपट या इतिहास अभ्यासाच्या विश्वसनीय व अस्सल साधनाचा आढावा घेण्यात आला आहे. त्याच बरोबर या लेखामध्ये ताम्रपटाची लिपी, भाषा व स्वरूप याचा सविस्तर अभ्यास करण्यात आला आहे ताम्रपटचा आकार व दानाचे विषय याचा आढावा घेण्यात आला आहे

Keywords: ताम्रपट, विषय, स्वरूप, पद्धत.

प्रस्तावना

ताम्रपट प्राचीन भारताच्या इतिहास अभ्यासाचे विश्वसनीय व अस्सल साधन मानले जाते. ताम्रपटाला ताम्र ताम्रपत्र ताम्रशासण म्हणतात. तांब्याच्या पत्रांवर कोरून ठेवलेल्या लेखांना ताम्रपट म्हणतात. ताम्रपट हा कोरीव लेखांचा एक भाग आहे. प्राचीन काळापासून तांबे हा धातू कोरीव लेखासाठी मोठ्या प्रमाणात वापरल्याचे निदर्शनास आले आहे. ताम्रपट मुळात दानपत्रे आहेत. प्राचीनकाळी ताम्रपटावर राजाज्ञा किंवा दानपत्र करून ठेवण्याची प्रथा अस्तित्वात होती. ताम्रपट हे आयाताकाराचे असून दोन ते पाच चौरस फुटापर्यंत असते. ताम्रपटातील ताम्रलेख हे एकपत्री किंवा बहुपत्री असतात, अर्थात त्यांची संख्या कोरण्याच्या मजकूरावर अवलंबून असते. ताम्रलेख बहुधा तीन पत्री परंतू काही ताम्रलेख संख्येने अधिक असल्याचे दिसते. उदा. दक्षिण भारताच्या इतिहासातील पल्लव राजवणशाच्या नंदी वर्माचा ताम्रपट अकरा पत्रांचा आहे. तर चोल राजा राजराजेंद्र याचा ताम्रपट एकवीस पत्राचा आहे. ताम्रलेखाची संख्या एकापेक्षा अधिक होत असल्याने ते तांब्याच्या कडित ओवत असत. त्या कडीवर राजमुद्रा लिहीत असत. त्या राजमुद्रेवर त्या त्या राजवंशाचे चिन्ह किंवा लांछन कोरले जात असे.

प्राचीन भारताच्या इतिहासात ताम्रपटाची सुरुवात ही मौर्य कालखंडापासून झाल्याचे आढळते. सम्राट अशोकाच्या राजाज्ञा ताम्रपटावर कोरल्याचे दिसतात. ताम्रपट हे स्मारकांच्या स्वरूपात किंवा डोंगरदर्योत आढळत नाहीत. तर ते संग्रहित स्वरूपात आढळतात. अगदी सुलभपणे त्यांचे स्थलांतर करता येते. (जोशी, 1967)

संशोधनाची उद्दिष्टे

- ताम्रपटाची लिपी व भाषेचा आढावा घेणे.
- ताम्रपटाच्या विषयाचा आढावा घेणे.
- ताम्रपटाचे स्वरूप तपासणे.
- ताम्रपट लिहिण्याचे पद्धत जाणून घेणे

ताम्रपटाची लिपी आणि भाषा

जीवणातील प्रत्येक गोष्ट इतिहासाशी निगडीत आहे. इतिहास म्हणजे केवळ सणावळ्या व लढायांची जंत्री नाही तर आपले पूर्वज वंशावळी पूर्वापार चालत आलेली परंपरा, भूमी, निसर्ग या सार्यांचा अभ्यासाचा मागोवा घेवून ताम्रपटातून मानवी जीवणाच्या विविध पैलूंचा उलगडा होतो. प्राचीनकाळी प्रस्तर, सोने व रुपे याप्रमाणे तांबे धातू मोठ्याप्रमाणावर उपलब्ध होता. त्या काळापासून कागदाच्या शोधापर्यंत ताम्रपटावर कोरीव कामा करण्याची प्रथा होती. खारोष्टी लिपीतील लेखांचे काही नमूने ताम्रपटातून मिळाले आहेत. बौद्ध साहित्यामधूनही तांबे धातूवरील कोरीव काम असल्याचे अनेक संदर्भ मिळाले आहेत. प्रसिद्ध चीनी यात्रेकरू फाहियान यानेही बौद्धविहारामध्ये ताम्रपटा असल्याचे नोंद केली आहे. भारतात सापडलेले बहुतेक ताम्रपट ब्राह्मणी आणि तिच्यापासून उत्पन्न झालेल्या नागरी व द्रविड लिपीतील आढळतात. भारतात संस्कृती भाषा आणि ब्राह्मणी लिपीतील ताम्रपट सापडले आहेत. (गोखले, 2007)

ताम्रपटाचे विषय

ताम्रपट मुळात दानपत्रे आहेत. दान हा ताम्रपटांचा मुख्य विषय रहिला आहे. दान देणारा राजा किंवा व्यक्ति स्वपराक्रमाचे किंवा पूर्वजांच्या परक्रमाचे माहिती देत असतात. ताम्रपटात दान देतानाचे वर्ष, महिना, पक्षात, स्थिती, बारास, कोणत्या व्यक्तिला कोणत्या प्रकारचे दान दिले, याचा सर्व तपशिल कोरून ठेवलेला असतो. याशिवाय दानपत्राची रचना करणार्या व दानपत्र प्रत्यक्ष नेऊन देणार्याव व्यक्तिची माहिती ताम्रपटात असते. दिलेले दान चालवणारा व ते दान मोडणाराला कोणते फळ मिळते, याविषयीची वचने त्यात कोरलेली असतात. ही वचने गद्यात्मक व पद्यात्मक असतात. ताम्रपटात कोणता मजकूर कोठे मांडायचा असा काही नियम नव्हता. सुरुवात आणि शेवट कोणत्याही विषयाने केली जात असत. सुरुवातीला कधी कालनिर्देश तर कधी कुल वर्णन किंवा दान देण्याचे ठिकाण तर कधी राजाचे नाव शेवटी कोरले जात असत. (जोशी ल. , 1976)

ताम्रपटाचे स्वरुप

ताम्रपट हे आयाताकार आसतात. त्यामध्ये प्रारंभ, मध्य व शेवट असला तरीही क्रमाच्या बाबतीत फारशी पारदर्शक्ता बाळगलेले दिसत नाही. ताम्रपट शक्यतो तीन पत्र्यांचा असतो. पण काही ताम्रपट तीन पत्र्यांपेक्षा जास्त पत्र्यांचे आढळले आहेत. मात्र ताम्रपटांचे सर्व पत्रे सारख्या आकारांचे आहेत. त्याची रचना उत्कृष्ट पद्धतीने केलेली दिसते. ताम्रपटाच्या चारही बाजूंच्या कडा थोड्या थोड्या वर उचललेल्या असतात. त्याचे मुळ कारण म्हणजे पत्रे एकमेकांवर ठेवली असता अक्षरे झिजू नयेत. ताम्रपटाचे पहिले आणि

शेवटचे पान पूर्ण कोरे ठवल्याचे दिसते. पहिल्या पर्त्याच्या आतील बाजूंवर आणि दुसर्या पर्त्याच्या दोन्हीही बाजूंवर, तिसर्याब पर्त्याच्या आतील बाजूंवर मजकूर कोरलेला असतो. ही पत्रे एकमेकांना जोडण्यासाठी पर्त्याच्या डाव्याबाजूस एक गोल आकाराचे छिद्र पाडले जात असत. त्या छिद्रात कडी टाकून कडीच्या दोन्ही टोकांना एकत्र केले जात असे. जिथे दोन टोके एकत्र येतात तिथे राजमुद्रा अडकविलेली असते. ही मुद्रा शक्यतो तांब्याची किंवा पंचधातूची असते. या मुद्रेवरील चिन्हे राजकर्त्याचा धार्मिक कल सूचित करतात. ताम्रपटाचा प्रारंभ मंगलमय शब्दांनी केला जात असे. ज्या ठिकनाहून दान दिले आहे त्याठिकानाचे नाव ज्या राजाने दान दिले आहे त्याची वंशावळ आणि त्याच्या पूर्वजांचा पराक्रम नोदविला जात असे. त्यानंतर ताम्रपटात दानाचा प्रकार नोदवत असत. जर भूमि दान असेल तर गावाच्या चतूरूसिमा नोंदवत असत. त्यानंतर दान घेणार्यानचे नाव त्याची वंशावळ, गोत्र, वास्तव्य, मूळ स्थान, दान प्रसंगी असणार्या इतर अधिकार्यांतची नावे कोरली जात असत. श अक्षरं कोरक्याश च्या नावचाही उल्लेख असतो. या कोर्क्याला सुवर्णकार, कांस्यकार, अक्षशालीन असे म्हणत असत. ताम्रपटाच्या शेवटी कालगणना, राज्यकाळ, तिथी , दिवस, पंधरवाडा, महिना याची नोंद केली जात असे. मजकूर लिहून झाल्यावर सर्व पत्रे एकत्रित जोडत असत. (गोखले, 2007)

ताम्रपट लिहिण्याची पद्धत

ताम्रपट लिहिण्यापूर्वी मजकूर स्वच्छ, साफसूर्त्या लाकडी फळीवर लिहून काढीत असत. त्यानंतर तो तंतोतंत ताम्रपटावर कोरून काढित असत. हे काम अगदी सुव्यवस्थितपणे होत असे. हे काम चांगल्याप्रकारे पार पाडण्यासाठी अक्षपटालेख नावाच्या अधिकार्यासची नेमणूक केली जात असे. ताम्रपट पूर्ण तयार झाल्यानंतर तो शासनगारात ठेवला जात असे. प्राचीन भरताच्या इतिहासात अनेक राजघराण्यांचे ताम्रपट सापडले आहेत. (कठारे – साखरे, 2008)

समारोप

ताम्रपट हे प्राचीन भारताच्या इतिहास संशोधनामध्ये एक अस्सल अलिखित प्राथमिक साधन मानले जाते. ताम्रपट हा कोरीव लेखाचा अविभाज्य भाग असून तत्कालीन इतिहासावर प्रकाश टाकणारा विश्वसनिय पुरावा आहे.

संदर्भ

1.कठारे, अ., – साखरे, व. (2008). प्राचीन भारताचा इतिहास आणि संस्कृति. औरंगाबादरू विद्या बुक पब्लिशर्स.

2.गोखले, श. (2007). पुराभिलेखविद्या. पुणेरू कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन.

3.जोशी, म. (1967). भारतीय संस्कृति कोश खंड 4 . पुणेरू भारतीय संस्कृति कोश मंडळ.

4.जोशी, ल. (1976). मराठी विश्वकोश खंड 4. मुंबईरू महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृति मंडळ.

गौतम जी. सोनवणे

इतिहास विभाग , सोनुभाऊ बसवंत कला व वाणिज्य महाविद्यालय, शहापूर.

(मुंबई विद्यापीठ)

Publish Research Article
International Level Multidisciplinary Research Journal
For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper,Summary of Research Project,Theses,Books and Book Review for publication,you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed,India

- International Scientific Journal Consortium
- OPEN J-GATE

Associated and Indexed,USA

- EBSCO
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Databse
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database
- Directory Of Research Journal Indexing

Golden Research Thoughts
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005,Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.aygrt.isrj.org